

Розділ 3

ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

УДК 331.2:614

Ірина МОСІЙЧУК

*кандидат економічних наук, старший викладач кафедри економіки,
менеджменту і маркетингу Житомирського державного університету ім. І. Франка,
м. Житомир, Україна
e-mail: mosiychuk_i@ukr.net*

ФІНАНСУВАННЯ ТА ЕКОНОМІЧНІ МЕХАНІЗМИ УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ

У статті розглянуто систему охорони здоров'я в Україні та її головний чинник розвитку. Наведено розподіл загальних витрат на охорону здоров'я за джерелами фінансування в Україні та по окремих країнах. Розкрито залучення коштів у сектор сфери охорони здоров'я. Обґрунтовано зростання приватних витрат на охорону здоров'я, що поглиблює фінансові бар'єри до медичної допомоги. Визначено важливий елемент політики у забезпеченні діяльності системи охорони здоров'я та основне обов'язкове джерело фінансування національної медичної системи. Описані стратегічні напрямки розбудови системи фінансування охорони здоров'я. Зазначені прогностичні обсяги витрат на охорону здоров'я в Україні та основна цінність національних рахунків охорони здоров'я

Ключові слова: система охорони здоров'я, фінансування, управління охороною здоров'я, економічний механізм, витрати на охорону здоров'я.

Охорона здоров'я – це складова соціальної сфери, яка відіграє ключове значення у забезпеченні добробуту населення. Обґрунтовані та раціональні інвестиції в систему охорони здоров'я зумовлені не лише необхідністю забезпечення соціальних потреб населення; вони повертаються значними економічними дивідендами [6].

Упродовж останніх років важливу роль у сфері зміцнення системи охорони здоров'я в контексті реалізації політики Здоров'я-2020 у Європейському регіоні ВООЗ відігравали питання щодо фінансової стійкості в охороні здоров'я, особливо стосовно розмежування понять ефективності та стримування витрат. Хронічний дефіцит бюджету цієї сфери призвів до суттєвого погіршення якості медичного обслуговування і стану здоров'я населення.

Великий вклад в дослідження фінансування та управління системою охорони здоров'я внесли праці В. Андрущенко, Й. Бескида, О. Василика, І. Радь, О. Тулай, С. Юрія та ін. Україна досить нелегко пододала наслідки світової фінансової кризи, дещо по-іншому організовує фінансування соціальної сфери, тому ця проблема завжди буде актуальною. З урахуванням сьогоденних реалій є малодослідженими моделі фінансування охорони здоров'я в Україні.

Мета роботи полягає в оцінці сучасного стану та розгляді проблем фінансування та управління системою охорони здоров'я.

Система охорони здоров'я в Україні – це комплексна сфера, яка повинна ґрунтуватися на принципах ефективною взаємодії багатьох центральних органів влади на рівні Міністерств охорони здоров'я, фінансів, економіки,

Таблиця 1

Видатки зведеного бюджету на охорону здоров'я за 2010–2016 рр., %

Видатки зведеного бюджету на охорону здоров'я у % до:	Роки						
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
ВВП	4,1	3,8	4,1	4,2	3,6	3,6	3,2
Загальної суми видатків	11,8	11,7	11,9	12,2	10,9	10,4	9,0

Джерело: [6].

праці та соціальної політики, освіти і науки, з питань надзвичайних ситуацій та інших міністерств та відомств [5].

Залучення коштів у сектор охорони здоров'я виходить з основоположних принципів підтримки зусиль щодо зміцнення діяльності систем охорони здоров'я (ВООЗ, 2010). До таких належать: забезпечення достатніх рівнів державного фінансування для підтримки фінансової безпеки, стабільності потоків доходів для підтримки якості і доступності послуг охорони здоров'я, забезпечення прозорості фінансування та ефективності їх адміністрування.

У 2015 р. джерелами фінансування системи охорони здоров'я в Україні залишалися, як і в попередні роки, кошти державного, місцевих бюджетів та соціального страхування, приватні кошти домашніх господарств, роботодавців, некомерційних організацій, що обслуговують домогосподарства; кошти міжнародних донорських організацій, які спрямовані в систему охорони здоров'я України (так звані «кошти іншого світу» за класифікацією НРОЗ) [3].

Основним обов'язковим джерелом фінансування національної системи охорони здоров'я виступають кошти державного та місцевих бюджетів (табл. 1).

У міжнародному порівнянні (табл. 2), частку державних витрат на охорону здоров'я в Україні можна розглядати як нижчу від середньої по обстежених країнах Євросоюзу.

Міжнародний досвід визначає, що оптимальний рівень витрат на охорону здоров'я становить 8–10% ВВП і дані по країнах-членах ЄС це підтверджують. Серед країн колишнього Східного Блоку лише Україна відповідає цим вимогам. Друге місце після України посідає Грузія – 7,4%, третє – Російська Федерація 7,1%. Решта зазначених країн витрачають на здоров'я 6% ВВП або менше.

За даними Державної казначейської служби України, у 2016 р. із зведеного бюджету України на охорону здоров'я було спрямовано 75408,5 млн грн (зростання видатків на 6,2% порівняно з 2015 р.), у т.ч. з Державного бюджету – 12456,3 млн грн (всі міністерства і відомства, включаючи МОЗ України); з місцевих бюджетів – 66002,5 млн грн, при цьому

Таблиця 2

Загальні витрати на охорону здоров'я по окремих країнах

Країна	ЗВОЗ у % до ВВП (2014)	Приватні витрати на охорону здоров'я у % до ЗВОЗ (2014)	Витрати Уряду на охорону здоров'я у % до ЗВОЗ (2014)
Україна (2015 НРОЗ)	7,8	50,9	48,7
Російська Федерація	7,1	47,8	52,2
Вірменія	4,5	57,0	43,0
Грузія	7,4	79,1	20,9
Казахстан	4,4	45,6	54,4
Киргистан	6,5	43,9	56,1
Болгарія	8,4	45,4	54,6
Румунія	5,6	19,6	80,4
Польща	6,4	29,0	71,0
Чехія	7,4	15,5	84,5
Німеччина	11,3	23,0	77,0
Іспанія	9,0	29,1	70,9

Джерело: База даних НРОЗ ВООЗ.

споживчі ціни в цілому зросли порівняно з попереднім роком на 12,4%, а в охороні здоров'я – на 1,4%. При порівнянні динаміки змін ДВОЗ на душу населення у національній валюті за (2010–2016 рр.), встановлено що їх обсяги зросли в 1,6 разу (з 1045,1 грн у 2010 р. до 1763,5 грн у 2016 р.).

Урядом прийнято декілька розпоряджень, у яких сформовані економічні механізми розбудови системи фінансування охорони здоров'я. Зокрема це стосується:

- впровадження державного гарантованого пакета медичної допомоги;
- запровадження механізму співфінансування надання медичних послуг пацієнтами шляхом прямої оплати чи через механізм добровільного медичного страхування;
- утворення єдиного національного замовника медичних послуг як окремого центрального органу виконавчої влади;

- створення нових можливостей для здійснення місцевою владою повноважень у сфері охорони здоров'я;
- автономізації постачальників медичної допомоги;
- запровадження ефективних методів оплати різних видів медичної допомоги та контрахтування (перехід від пасивних до активних закупівель);
- розбудови сучасної системи управління медичною інформацією.

Головним чинником розвитку системи охорони здоров'я будь-якої країни є показники фінансування та стабільність його джерел. Кожна країна визначає способи їх формування на власний розсуд, ураховуючи політичне та економічне підґрунтя. Держави з великим національним прибутком (США, Велика Британія, Швейцарія тощо) відрізняються більш високими витратами на медичні послуги на

Таблиця 3

Прогнозні обсяги витрат на охорону здоров'я у 2018–2021 рр.

Показник	Роки			
	2018	2019	2020	2021
ВВП, млн грн – без урахування інфляції	2915700	3216300	3546000	3910800
Населення України (тис. осіб)	42323	42234	42246	42057
Прогнозні розрахунки витрат на охорону здоров'я				
Загальні витрати на ОЗ:				
млн грн	214143	249108	288828	334185
як % від ВВП	7,3	7,7	8,1	8,5
Асигнування з бюджетних джерел на ОЗ	124105	160713	197321	233930
У % від загальних витрат на ОЗ	58	65	68	70
Асигнування з державного бюджету за програмою державних гарантій у сфері охорони здоров'я (у 2017 р. медична субвенція 2017)	115637	141992	173297	210537
У % від загальних витрат на ОЗ	54	57	60	63
Асигнування з місцевих бюджетів на реалізацію програм у сфері ОЗ, у т.ч. щодо модернізації закладів ОЗ, зміцнення їх кадрового та матеріально-технічного потенціалу	14990	17438	20218	23393
У % від загальних витрат на ОЗ	7	7	7	7
Приватні платежі (у т.ч. неформальні)	21414	24911	28883	33419
У % від загальних витрат на ОЗ	10	10	10	10
Офіційна співплата	68624	63484	62624	66837
У % від загальних витрат на ОЗ	32	25	22	20
Подушова частка асигнувань на реалізацію програми державних гарантій у сфері охорони здоров'я (тис. грн)	2,7	3,4	4,1	5,0
Подушова частка асигнувань на реалізацію місцевих програм у сфері охорони здоров'я (тис. грн)	0,4	0,4	0,5	0,6
Всього подушова частка фінансування з бюджетних джерел (тис. грн)	20,9	3,8	4,7	5,6

Джерело: [2].

душу населення в порівнянні з менш розвиненими країнами (Індія, Єгипет, Мексика тощо).

В Україні фінансування галузі охорони здоров'я здійснюється на 40–50% від потреби. Тому проведення реформ в охороні здоров'я направлених на створення нової, бюджетно-страхової медицини стало життєвою необхідністю. Реформування системи охорони здоров'я України на підставі формування нової моделі вимагає створення відповідної нормативно-правової бази, що визначатиме її організаційно-управлінські засади. Цей процес полягає насамперед у визначенні та законодавчому закріпленні правових норм, що регулюють стосунки між пацієнтами, медичними працівниками та страховиками, у створенні умов і впровадженні механізмів забезпечення якості та доступності медичного обслуговування згідно з наявними ресурсами та очікуваннями пацієнтів.

За прогнозними даними, протягом 2017–2021 рр. очікується стале зростання валового внутрішнього продукту України в середньому на 3,27 відсотка на рік. При цьому очікується продовження скорочення загальної чисельності населення (з 42,4 млн осіб у 2017 р. до 42,1 млн осіб у 2021 р.).

Згідно доказових даних для забезпечення керованості діяльності системи медичного обслуговування та досягнення позитивного впливу на здоров'я населення за рахунок збалансування фінансування профілактики і лікування хвороб на діяльність галузі охорони здоров'я має спрямовуватись не менш ніж 8% від ВВП, причому не менш як 70% цих обсягів повинно покриватися з бюджетних джерел.

Передбачається по мірі розширення можливостей бюджету покривати усе більшу частку витрат на медичне обслуговування населення з бюджетних джерел та збільшити її не менше ніж до 70% у 2021 році. Згідно з проведеними розрахунками, частка витрат за

рахунок офіційної співоплати досягне 20% від загального обсягу витрат галузі у 2021 році (табл. 3).

Розрахунки здійснено за припущення, що фінансування охорони здоров'я з Державного бюджету шляхом закупівлі послуг через єдиного національного замовника буде збільшено протягом 2018–2020 рр. з 31% від загальних витрат на охорону здоров'я у 2017 році будуть збільшені до 63% а з місцевих бюджетів досягнуть 7% і будуть спрямовані на реалізацію місцевих програм в охороні здоров'я у т.ч. на інвестування розвитку закладів охорони здоров'я.

Зазначені економічні механізми дозволять підвищити якість послуг, забезпечити підтримку закладів охорони здоров'я в перехідний період, а також значною мірою здійснити заміщення неформальних платежів бюджетним фінансуванням.

Поряд з вирішенням проблеми фінансування сфери охорони здоров'я країни варто звернути увагу і на капітал закладів охорони здоров'я, а саме: на його формування і використання. Враховуючи особливе ставлення до основного капіталу закладів охорони здоров'я у розвинених зарубіжних країнах, першочергово мають бути здійснені зміни стосовно нього.

Отже, основна цінність національних рахунків охорони здоров'я полягає в можливості проведення моніторингу витрат на охорону здоров'я за всіма учасниками системи та у поєднанні з нефінансовими даними.

Головною умовою для успішного функціонування системи охорони здоров'я варто визначити нормативно-правову базу, що включає комплекс ресурсів, таких як: фінансові, кадрові, матеріально-технічні, управління та керівництво, технології, а основними цінностями: справедливість, солідарність, участь населення та етичний підхід до розвитку системи.

Список використаних джерел

1. Верховна Рада України. Офіційний веб-сайт. Новини [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://portal.rada.gov.ua/rada/control/uk/index>. — Назва з екрану.
2. Мусій О. С. Фінансово-економічне обґрунтування до проекту Закону України «Про державні фінансові гарантії забезпечення населення необхідною медичною допомогою, лікарськими засобами та послугами системи громадського здоров'я» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=61693&pf35401.
3. Національні рахунки охорони здоров'я (НРОЗ) України у 2015 році: Статистичний бюлетень [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
4. Про Державний бюджет України на 2016 рік [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/>.
5. Рожкова І. В. Державне регулювання розвитку механізмів фінансування системи охорони здоров'я на засадах суспільної справедливості / І. В. Рожкова // 36. наук. пр. НАДУ. — К. : НАДУ, 2008. — Вип. 2. — С. 224–233.
6. Сайт Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

References

1. Verkhovna Rada of Ukraine. Official website. News. [Electronic resource] — Access mode : <http://portal.rada.gov.ua/rada/control/uk/index>.
2. Mussi O.S. Financial and economic justification for the draft Law of Ukraine "On State Financial Guarantees to Provide the Population with the Necessary Medical Aid, Medicinal Products and Services of the Public Health System". [Electronic resource]. — Access mode: w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=61693&pf35401.
3. National Health Accounts of Ukraine in 2015: Statistical Bulletin / State Statistics Service of Ukraine. [Electronic resource]. — Mode of access: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
4. About the State Budget of Ukraine for 2016 [Electronic resource]. — Access mode: <http://zakon3.rada.gov.ua/>.
5. Rozhkova I. V. State regulation of development of mechanisms for financing health care system on the basis of social justice / I. V. Rozhkova // Sb. sciences NA NA. — K.: NAPA, 2008. — Vip. 2. — pp. 224—233.
6. The site of the State Statistics Service of Ukraine [Electronic resource]. — Mode of access: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

Мосийчук И. В. Финансирование и экономические механизмы управления системой здравоохранения Украины

В статье рассмотрена система здравоохранения в Украине и ее главный фактор развития. Приведено распределение общих расходов на здравоохранение по источникам финансирования в Украине и по отдельным странам. Раскрыто привлечения средств в сектор здравоохранения. Обоснованно рост частных расходов на здравоохранение, что углубляет финансовые барьеры к медицинской помощи. Определены важный элемент политики в обеспечении деятельности системы здравоохранения и основное обязательное источник финансирования национальной медицинской системы. Описанные стратегические направления развития системы финансирования здравоохранения. Указанные прогнозные объемы расходов на здравоохранение в Украине и основная ценность национальных счетов здравоохранения.

Ключевые слова: система здравоохранения, финансирования, управления здравоохранением, экономический механизм, расходы на здравоохранение.

Mosiichuk I. V. Financing and economic mechanisms of health system management in Ukraine

The article considers the health care system in Ukraine as a component of the social sphere, which plays a key role in ensuring the well-being of the population.

The main factor in the development of the health care system of any country is the indicators of financing and the stability of its sources. Each country determines the ways of their formation at their own discretion, taking into account the political and economic background. The health care system of Ukraine is a complex sphere, which should be based on the principles of effective interaction of many central authorities. The purpose of the work is the assessment of the up-to-date state and the view on the problems of financing and management of the health care system. The main compulsory funding source for the national health care system is the state and local budgets. In general, Ukraine's health care financing system did not undergo the significant changes in 2016, but the unsettling fact is the significant increase in private health care expenditures, which deepens the financial barriers to medical care.

Along with the decision of the problem of financing the health care sector of the country, it is worth paying attention to the capital of health care institutions, namely: its formation and use. Taking into account the special attitude towards the capital of health care institutions in developed foreign countries, changes must be made in them in the first place.

The primary value of national health care accounts is the ability to monitor health care costs for all participants of the system and in combination with non-financial data, such as the level of morbidity and the level of resource consumption.

The mentioned economic mechanisms will allow to improve the quality of services, to provide support to health care institutions in the transition period as well as to perform the significant replacement of the informal payments by budget financing.

Keywords: health care system, financing, health care management, economic mechanism, health care costs.

Стаття надійшла до редколегії 27.11.2017